

<https://doi.org/10.36007/4478.2023.27>

KOMPARATÍVNA ANALÝZA ŠTÁTNYCH VZDELÁVACÍCH PROGRAMOV PRE 1. STUPEŇ ZŠ SLOVENSKEJ REPUBLIKY A MAĎARSKA

Diana BORBÉLYOVÁ¹, Alexandra NAGYOVÁ², Kinga HORVÁTHOVÁ³, Krisztián JÓZSA⁴, Yvette ORSOVICS⁵, Gabriella ZENTAI⁶, Andrea BENCENÉ FEKETE⁷

ABSTRACT

The education policies of the European Union countries are specific and different. These differences are reflected not only in direct educational activities but also in the legally binding curricular documents for primary education. This paper deals precisely with the comparison between the Innovated National Curriculum for Primary School (SR) and the National Primary Curriculum for Primary School Years 1-4 (HU: Nemzeti Alaptanterv). The aim of the paper is to find out what similarities and differences exist in the above mentioned curricular documents of each country, while the comparison focuses on the 1st and 2nd grade of primary school. Such an analysis was prompted by our previous research, in which we found, using the DIFER test, that primary school students in Hungary in grades 1 and 2 achieve significantly better results than primary school students in Slovakia in grades 1 and 2. Thus, we were interested in whether there is a difference in the national curriculum of these countries in relation to the abilities measured by the DIFER test (Diagnostic System of Assessment).

KEYWORDS

Slovak Republic, Hungary, primary education, state curriculum.

ÚVOD

Vzdelávacia politika jednotlivých krajín Európskej únie má svoje špecifiká a odlišnosti. Tieto rozdiely môžeme vidieť jednak v priamej edukačnej činnosti, ale tiež v legislatívne záväzných kurikulárnych dokumentoch. Predkladaný príspevok sa zaoberá komparáciou Inovovaného štátneho vzdelávacieho programu pre 1. stupeň ZŠ (SR; ďalej len iŠVP) a Národného základného kurikula pre 1.- 4. ročník ZŠ (HU: „Nemzeti Alaptanterv“; ďalej len NAT). Cieľom

¹ Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky, Univerzita J. Selyeho v Komárne, Bratislavská cesta 3322, 94501 Komárno, borbelyovad@ujss.sk

² Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky, Univerzita J. Selyeho v Komárne, Bratislavská cesta 3322, 94501 Komárno, nagyovaa@ujss.sk

³ Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky, Univerzita J. Selyeho v Komárne, Bratislavská cesta 3322, 94501 Komárno, horvathki@ujss.sk

⁴ Neveléstudományi Intézet, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, Petőfi sgt. 30-34, Szeged 6722 & Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky, Univerzita J. Selyeho v Komárne, Bratislavská cesta 3322, 94501 Komárno, jokrisz@gmail.com

⁵ Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky, Univerzita J. Selyeho v Komárne, Bratislavská cesta 3322, 94501 Komárno, orsovicsy@ujss.sk

⁶ Neveléstudományi Intézet, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvár, Guba S. u. 40. zentaigabi@gmail.com

⁷ Neveléstudományi Intézet, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvár, Guba S. u. 40. bencene.fekete.aniko.andrea@uni-mate.hu

príspevku je zistiť, aké sú zhody a rozdiely vo vyššie vymedzených kurikulárnych dokumentoch jednotlivých krajín, pričom komparácia sa sústreďuje na 1. a 2. ročník základnej školy. K realizácii takejto analýzy nás podnietili výsledky predchádzajúcej výskumnej činnosti, kedy sme prostredníctvom testu DIFER (Diagnostický nástroj na zisťovanie aktuálnej vývinovej úrovne 4- 8 ročných detí, Diagnosztikus Fejlődésvizsgáló Rendszer, Diagnostic System of Assessment) [13]) zistili, že žiaci 1. a 2. ročníka ZŠ v Maďarsku dosahujú významne vyššie výsledky, ako žiaci 1. a 2. ročníka ZŠ na Slovensku [1]. Zaujímalo nás, či rozdiely vo výkone žiakov meraných testom DIFER mohli byť podmienené rozdielom v štátnych vzdelávacích programoch uvedených krajín.

V nasledovnom texte uvádzame deskripciu legislatívnych zmien relevantných k téme štúdie daných kurikulárnou reformou na Slovensku. Pri komparatívnej obsahovej analýze legislatívnych dokumentov v ďalšom texte však vychádzame z dokumentov platných do roku 2020, nakoľko na výsledky výskumu zmeny v legislatíve dané kurikulárnou reformou nemali žiadny vplyv, boli podmienené výlučne dokumentmi do roku 2020.

1 Inovovaný štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy na Slovensku, aktuálne tendencie v kurikulárnych dokumentoch od roku 2020

V období od roku 2020 zaznamenávame na Slovensku silnú turbulenciu v oblasti štátnej vzdelávacej politiky. Podľa školského zákona č. 245/2008 Z.z. [18] je štátny vzdelávací program hierarchicky najvyšším kurikulárnym dokumentom vytvoreným v súlade s Medzinárodnou normou pre klasifikáciu vzdelávania, ktorý vymedzuje najmä ciele vzdelávania a vzdelávacie štandardy pre predprimárne vzdelávanie a ciele vzdelávania, rámcové učebné plány a vzdelávacie štandardy pre základné vzdelávanie, stredné vzdelávanie a vyššie odborné vzdelávanie, v prospech získania elementárnych základov kľúčových kompetencií pre celoživotné vzdelávanie stanovených Európskou komisiou. Štátne vzdelávacie programy sa môžu členiť na vzdelávacie cykly [11]. Štátne vzdelávacie programy vydáva a zverejňuje ministerstvo školstva.

Zákon č. 415/2021, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) priniesol niekoľko zásadných zmien v školskom systéme na Slovensku. Uvedieme len tie, ktoré sú pre potreby tohto príspevku nevyhnutné: (1) kodifikoval pojem národnostné školstvo, národnostná škola, národnostná trieda, národnostné školské zariadenie (§ 2 doplnený písmenami ac) až ai); (2) upravil štruktúru školských vzdelávacích programov, podľa § 6 ods. 4 nasledovne: a) názov vzdelávacieho programu, b) konkrétne ciele výchovy a vzdelávania, ktoré sú v súlade s § 4, c) stupne vzdelania, ktoré sa dosiahnu absolvovaním vzdelávacieho programu a príslušnú úroveň Slovenského kvalifikačného rámca a Európskeho kvalifikačného rámca, d) profil absolventa, e) charakteristiku odboru vzdelávania a jeho dĺžku, f) formu výchovy a vzdelávania, g) formy praktického vyučovania v stredných školách, h) vzdelávacie oblasti, i) vzdelávacie štandardy, j) rámcové učebné plány okrem materských škôl, k) vyučovací jazyk podľa § 12, l) osobitosti výchovy a vzdelávania detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v súlade s princípmi inkluzívneho vzdelávania, m) osobitosti výchovy a vzdelávania detí a žiakov v národnostných školách a národnostných triedach.“; (3) zaviedol pojem vzdelávací cyklus, ktorý sa premietol do dikcie § 9 Rámcové učebné plány, vzdelávacie štandardy, učebné plány a učebné osnovy [19].

Tieto, ako aj ostatné zmeny by sa mali premietnuť aj do obsahov ďalších záväzných kurikulárnych dokumentov, akými sú napríklad štátne vzdelávacie programy. V ďalšom vykonáme ich podrobnejšiu analýzu.

Z oficiálnej stránky novovzniknutého (r. 2022) inštitútu NIVAM, pod bodom školy, sa odkazuje na stránku (už neexistujúceho, pozn. aut.) štátneho pedagogického ústavu, kde sú dostupné štátne vzdelávacie programy pre jednotlivé stupne a cykly vzdelávania. Ten, ktorý je pre potreby nášho príspevku relevantný, je dostupný pod názvom Inovovaný štátny vzdelávací program pre 1. stupeň ZŠ (iŠVP). Na tejto stránke sú dostupné aj dodatky relevantné najmä v zmysle zá

kona 415/2021. Pre školy s vyučovacím jazykom národnostných menšín takýmto relevantným dodatkom je Dodatok č. 11, ktorým sa mení a zosúladuje so znením školského zákona a vyhlášky o základnej škole štátny vzdelávací program primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy s účinnosťou od 1. septembra 2022. Podľa Dodatku č. 11. v ŠVP pre primárne a nižšie stredné vzdelávanie sa zrušujú časti: „Organizačné podmienky na výchovu a vzdelávanie“, „Povinné personálne zabezpečenie“, „Povinné materiálno-technické a priestorové zabezpečenie“, „Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní“ a „Zásady a podmienky na vypracovanie školských vzdelávacích programov“ [12].

Do iŠVP pre primárne vzdelávanie sa vkladá: Osobitosťami výchovy a vzdelávania v národnostných školách sú: a) vyučovanie povinného vyučovacieho predmetu – jazyk národnostnej menšiny a literatúra, b) vyučovanie povinného vyučovacieho predmetu – slovenský jazyk a literatúra v rozsahu vyučovania potrebného na jeho osvojenie alebo vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra, ktorý sa vyučuje metódami a formami výchovy a vzdelávania ako cudzí jazyk, c) vyučovanie povinných vyučovacích predmetov vlastiveda a hudobná výchova d) používanie edukačných publikácií, určených pre národnostné školy a triedy, ktoré sú v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania, e) vedenie pedagogickej dokumentácie školy dvojjazyčne, a to v štátnom jazyku a jazyku príslušnej národnostnej menšiny. V Dodatku č. 11 v bode 4. sa uvádza: rámcový učebný plán pre školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny sa vymedzuje v znení podľa Prílohy č. 3 [14; 16].

Orientácia v týchto dokumentoch je značne zmätočná, informácie sú roztrúsené, neprehľadné a chaotické.

2 Národné základné kurikulum v Maďarsku (NAT)

Národné základné kurikulum (NAT) je jedným zo základných (záväzných) regulačných dokumentov maďarského školstva, ktorý definuje ciele a obsah vzdelávania. Je zverejnený vo Vestníku vlády Maďarskej republiky vo forme vládneho nariadenia. Aktuálne platný dokument je publikovaný pod číslom 110/2012. (VI. 4.). Niektoré jeho časti boli novelizované v rokoch 2018 a 2020.

NAT je založený na troch hlavných pilieroch: základné ľudské hodnoty, sociálne hodnoty a udržateľnosť životného prostredia. Chrappán [6] uvádza, že špecifickosťou programu je, že definuje len také spoločné hodnoty, požiadavky a obsah vzdelávania, ktoré môžu prijať všetky školy – bez ohľadu na ich svetonázor a filozofiu vzdelávania – a na splnenie ktorých majú potrebné podmienky. Zároveň je možné vidieť, že tieto hodnoty, úlohy a požiadavky sú určené len na úrovni minimálnych očakávaní, preto sa tento typ dokumentu v medzinárodnej literatúre nazýva „*Core-curriculum*“ (základné učebné osnovy). Všetky krajiny Európskej únie majú vypracované základné učebné osnovy, čím sa zabezpečuje minimálny jednotný

súbor požiadaviek a interoperabilita medzi školami. Národné základné kurikulum definuje základné princípy, ciele, rozvojové úlohy a obsah vzdelávania v jednotlivých vzdelávacích oblastiach.

Hlavnou funkciou Národného základného kurikula Maďarska je principiálna a koncepčná regulácia obsahu verejného vzdelávania. V kontexte postavenia škôl (berúc do úvahy ich nezávislosť) určuje všeobecné ciele verejného vzdelávania na jednotlivých úrovniach vzdelávania a vymedzuje vzdelávacie oblasti, ktoré sa majú sprostredkovať v edukačnom procese. Okrem toho stanovuje členenie obsahu verejného vzdelávania a percentuálny podiel jednotlivých vzdelávacích oblastí v edukačnom procese a s nimi súvisiace rozvojové úlohy.

Uvedený dokument úlohy verejného vzdelávania definuje v nasledovných oblastiach: odovzdávanie a uchovávanie národnej kultúry a kultúrneho dedičstva, prehĺbenie emocionálneho zmyslu pre morálku. Ďalšie úlohy vymedzuje v oblasti duševného zdravia a v oblasti vnímavosti k emóciám iných ľudí. Jeho úlohou je tiež rozvíjať u žiaka požadované schopnosti, zručnosti, vedomosti, ako aj postoje potrebné k učeniu a práci, podnecovať individuálnu a skupinovú výkonnosť, vytvoriť základy snahy o spoločné dobro, upevňovať národnú a komunitnú súdržnosť a vlastenectvo [10]. Významnou úlohou primárneho vzdelávania je rozvíjanie a upevňovanie národného vedomia a odovzdávanie tradícií z generácie na generáciu. Súčasťou NAT-u sú tiež rámcové učebné plány pre jednotlivé stupne vzdelávania, ktoré obsahujú ciele a obsah jednotlivých vyučovacích predmetov. V centre nášho záujmu sú rámcové učebné plány pre primárne vzdelávanie.

3 Komparatívna analýza štátnych vzdelávacích programov platných do roku 2020

Predmetom nášho skúmania boli záväzné pedagogické dokumenty pre primárne vzdelávanie Slovenskej republiky a Maďarska. Naším cieľom bolo zistiť zhody a rozdiely v legislatívne záväzných kurikulumárnych dokumentoch primárneho vzdelávania uvedených krajín, platných do roku 2020, nakoľko naše výskumné zistenia prostredníctvom testu DIFER boli podmienené výlučne nimi.

3.1 Metodika výskumu

Kurikulárne dokumenty, s ktorými sme pracovali, boli tzv. hotové dokumenty [3], ktoré vznikli mimo nášho pôsobenia. Tieto dokumenty podliehali obsahovej analýze textu [5,14]. Obsahová analýza dokumentov je významným výskumným prostriedkom v empirickom poznávaní a praktickom pretváraní reality [4]. Výber týchto dokumentov bol realizovaný nestochastickým [9], zámerným výberom podľa vopred určených kritérií, ktoré priamo súvisia s predmetom nášho skúmania. V tejto súvislosti boli našou výskumnou vzorkou nasledovné dokumenty:

- *Inovovaný Štátny vzdelávací program pre základné školy na Slovensku (iŠVP)*,
- *Národné základné kurikulum v Maďarsku (Nemzeti Alapterv; NAT)*.

Metódou zberu výskumných dát bola kvalitatívna obsahová analýza textu, v rámci ktorej sme analyzovali obsah skrytý. Pre získanie kvalitatívnych dát sme uplatňovali indukčný spôsob obsahovej analýzy textu [15]: postup od textového materiálu k novej teórii. V rámci analýzy sme oba kurikulumárne dokumenty, resp. ich text kondenzovali do kódov. Získané dáta sme podrobili vyhodnoteniu, a to pomocou otvoreného kódovania textu, kedy sme kódom pridelovali

významové kategórie – slová, slovné spojenia podľa zistených vnútorných súvislostí. Vznikli nám nasledovné významové kategórie:

- štruktúra a obsah,
- kľúčové kompetencie.

Kurikulárne dokumenty Slovenskej republiky a Maďarska sme analyzovali osobitne. Avšak vzhľadom k splneniu cieľa výskumu sme pristúpili k uplatneniu analytickej stratégie konštantnej komparácie [17], ktorá nám umožnila vytvoriť novú teóriu v podobe určenia zhôd a odlišností v skúmaných legislatívne záväzných kurikulárnych dokumentoch dvoch uvedených krajín.

3.2 Výsledky výskumu a ich interpretácia

Interpretáciu výsledkov nášho kvalitatívneho výskumu uvádzame vo významových kategóriách, ktoré korešpondujú s cieľom nášho výskumu, ktorým bolo určiť zhody a rozdiely v legislatívne záväzných kurikulárnych dokumentoch primárnej edukácie Slovenskej republiky a Maďarska.

Štruktúra a obsah štátnych (národných) vzdelávacích programov

Inovovaný štátny vzdelávací program, základný záväzný pedagogický dokument na Slovensku do roku 2020 pozostával z 12 kapitol: *Úvod, 1 Všeobecné ciele výchovy a vzdelávania, 2 Stupeň vzdelania, 3 Profil absolventa, 4 Vzdelávacie oblasti a prierezové témy, 5 Vzdelávacie štandardy, 6 Rámcové učebné plány, 7 Osobitosti a podmienky na výchovu a vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, 8 Organizačné podmienky na výchovu a vzdelávanie, 9 Povinné personálne zabezpečenie, 10 Povinné materiálno-technické a priestorové zabezpečenie, 11 Podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia, 12 Zásady a podmienky na vypracovanie školských vzdelávacích programov* [16].

IŠVP v štvrtej kapitole definuje 8 vzdelávacích oblastí a 8 prierezových tém. Vzdelávacími oblasťami sú: *Jazyk a komunikácia, Matematika a práca s informáciami, Človek a príroda, Človek a spoločnosť, Človek a hodnoty, Človek a svet práce, Umenie a kultúra, Zdravie a pohyb*. Každá vzdelávacia oblasť opisuje ich zameranie, ciele a kompetencie, ktoré môžu žiaci prostredníctvom nich získať. Vzdelávacie oblasti sú tvorené vyučovacími predmetmi [15].

Osobitosťou školského systému na Slovensku sú prierezové témy. Prierezové témy sa môžu realizovať ako súčasť učebného obsahu vyučovacích predmetov alebo prostredníctvom samostatných projektov, seminárov, vyučovacích blokov, kurzov a pod. Súčasne prierezové témy môžu tvoriť samostatný vyučovací predmet z rámca voliteľných (disponibilných) hodín. Obidve formy sa môžu aj ľubovoľne kombinovať. Účinnosť pôsobenia prierezových tém sa môže zvýšiť relevantnými mimoškolskými aktivitami. Pri každej prierezovej téme, ktorými sú: *Osobnostný a sociálny rozvoj, Výchova k manželstvu a rodičovstvu, Environmentálna výchova, Mediálna výchova, Multikultúrna výchova, Regionálna výchova a ľudová kultúra, Dopravná výchova – výchova k bezpečnosti v cestnej premávke a Ochrana života a zdravia*, sú definované aj ich ciele [16].

V piatej kapitole iŠVP sú definované vzdelávacie štandardy. Členia sa na: a) výkonové štandardy, ktoré sú podrobnejším rozpracovaním cieľov vzdelávania a určujú úroveň spôsobilostí, ktoré má žiak nadobudnúť, b) obsahové štandardy, ktoré určujú okruhy činností, témy, pojmy a fakty tvoriace obsahové jadro vzdelávacej oblasti alebo vyučovacieho predmetu. Ak sa konzekventne zameriame len na ročníky 1. – 2., treba konštatovať, že predmety prvouka, slovenský jazyk a slovenská literatúra, maďarský jazyk a literatúra, matematika, výtvarná

výchova, hudobná výchova definujú vzdelávacie štandardy pre každý ročník osobitne, predmety etická výchova a telesná výchova uvádzajú vzdelávacie štandardy výlučne ku koncu vzdelávacieho cyklu, a predmety vlastiveda, prírodoveda, anglický jazyk, pracovné vyučovanie a informatika sa zavádzajú až v treťom ročníku ZŠ.

Šiesta kapitola iŠVP sa zameriava na rámcové učebné plány, ktoré vymedzujú najnižší počet vyučovacích hodín pre vzdelávacie oblasti oddelene pre každý vyučovací predmet samostatne v každom ročníku základnej školy. Rámcové učebné plány sú vytvorené pre každý stupeň a typ školy osobitne, taktiež sú diferencované aj podľa vyučovacieho jazyka školy. Od 1. septembra 2016 sa zmenil rámcový učebný plán pre 1. stupeň základných škôl s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny. Dôvodom zmeny bolo navýšiť počet hodín materinského jazyka z 5 na 8 hodín týždenne v 1. ročníku. Menej potešujúca je skutočnosť, že tieto navýšené tri hodiny boli na úkor hodín anglického jazyka v treťom ročníku, obetovaná je 1 hodina vlastivedy v 4. ročníku a v 1. ročníku 1 hodina hudobnej výchovy týždenne. Pre ZŠ s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny sa celkový počet hodín týždenne na prvom stupni určuje v rozsahu 102 hodín. Z tohto sumárneho počtu 96 hodín týždenne predstavujú povinné hodiny, 6 hodín predstavujú voliteľné hodiny. V prvom ročníku ZŠ s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny je týždenný počet povinných predmetov 22 hodín, a disponibilné hodiny predstavujú 1 hodinu týždenne. V druhom ročníku je počet povinných predmetov týždenne 23 a počet voliteľných predmetov 2.

Všetky tieto dokumenty majú spolu 285 strán. Keďže však existujú predmety, ktoré sa vyučujú až od 3. ročníka, rozsah pre 1. a 2. ročník je celkovo nižší o 148 strán.

Maďarský NAT je dodatkom vyhlášky č.100/2012 a skladá sa z troch hlavných častí. Má celkom 208 strán [7]. Prvá časť vymedzuje obsahovú reguláciu výchovno-vzdelávacej práce v škole a charakterizuje úroveň tejto regulácie.

Druhá časť s názvom Rozvoj kompetencií, prenos a budovanie vedomostí stanovuje kompetencie, ktoré si má žiak osvojiť ako aj jednotlivé vzdelávacie oblasti a ich obsah vo forme vzdelávacích štandardov pre 1. – 4. ročník, 5. – 8. ročník a 9. – 12. ročník. Ide o najrozsiahlejšiu časť národného základného kurikula. Pre nás relevantnými sú vzdelávacie štandardy pre 1. – 4. ročník základnej školy. Edukačný obsah pre primárne vzdelávanie je vymedzený v nasledujúcich vzdelávacích oblastiach – *Maďarský jazyk a literatúra; Cudzí jazyky; Matematika; Človek a spoločnosť; Človek a príroda; Naša krajina - naše životné prostredie; Umenie; Informatika; Životné zručnosti; Telesná výchova a šport* [7].

Jednotlivé vzdelávacie oblasti sú rovnako ako v slovenskom iŠVP tvorené vyučovacími predmetmi – *Maďarský jazyk a literatúra* (1.- 4. ročník), *Matematika* (1.- 4. ročník), *Etika* (1.- 4. ročník), *Prvouka* (3.- 4. ročník), *Cudzí jazyk* (Anglický jazyk/Nemecký jazyk; 4. ročník), *Spev a hudba* (1.- 4. ročník), *Vizuálna kultúra* (1.- 4. ročník), *Technika a plánovanie* (1.- 4. ročník), *Digitálna kultúra* (3.- 4. ročník), *Telesná výchova* (1.- 4. ročník). Každý vyučovací predmet disponuje vlastným vzdelávacím štandardom, v ktorom sú vymedzené ciele predmetu a kompetencie, ktoré by mali byť u žiaka vo vyučovaní konkrétneho predmetu prioritne rozvíjané. Zároveň sú vo vzdelávacích štandardoch stanovené konkrétne témy a ich časová dotácia. V rámci jednotlivých tém sú špecifikované výsledky vzdelávania, v podobe výkonov, ktoré má žiak na konci 1. – 2. ročníka vedieť a dosiahnuť a rozvíjajúce činnosti a vedomosti. Vo vzťahu k téme sú tiež vymedzené pojmy, ktoré má žiak spoznať a poznať a odporúčané činnosti a úlohy, ktoré napomáhajú k dosiahnutiu stanovených výsledkov vzdelávania.

Popri jednotlivých vzdelávacích oblastiach vyzdvihuje NAT rozvojové oblasti, ktoré majú byť začlenené do obsahu jednotlivých vzdelávacích oblastí a predmetov, ktoré tematizujú prácu učiteľa primárneho vzdelávania v čase vyučovania a počas ďalších mimoškolských

aktivít. Rozvojovými oblasťami sú – *Morálna výchova, Národné povedomie, vlastenecká výchova, Výchova k občianstvu, demokracii, Rozvoj sebapoznania a sociálnej kultúry, Výchova k rodinnému životu, Výchova k telesnému a duševnému zdraviu, Zodpovednosť za iných, dobrovoľníctvo, Udržateľnosť, environmentálne povedomie; Kariérna orientácia; Ekonomické a finančné vzdelávanie, Vzdelávanie v oblasti mediálnej gramotnosti, Učiť sa učiť* [10].

Treťou časťou tohto kurikulárneho dokumentu je glosár, ktorý obsahuje definície a objasňuje odborné výrazy [10].

Na základe analýzy štrukturálnej a obsahovej stránky jednotlivých dokumentov vidíme, že vykazujú určité zhody a rozdiely. Oba dokumenty sú štrukturálne členené na tri hlavné časti, pričom najvýraznejšie zmeny sú badateľné v ich obsahu.

Ak sa pozrieme na vzdelávacie oblasti, vidíme, že ich skladba a pomenovania sú si podobné. Pozitívnym rozdielom, je však, že maďarský dokument integruje do edukačného obsahu 1. stupňa základnej školy vzdelávaciu oblasť Životné zručnosti. Z hľadiska celoživotného vzdelávania ide v tejto oblasti hlavne o rozvoj tzv. soft skills, mäkkých zručností, ktoré bude žiak potrebovať v budúcom pracovnom živote [8]. Maďarský dokument vyzdvihuje, že edukácia na primárnom vzdelávaní má stavať na uplatňovaní vedomostí a zručností v rôznych učebných situáciách v spojitosti s reálnym životom.

V nadväznosti na vzdelávacie oblasti sú určité odlišnosti aj v samotných vyučovacích predmetoch a ich zaradení do jednotlivých ročníkov. V Slovenskom edukačnom systéme primárneho vzdelávania je vyučovací predmet prvouka zaradený do 1. a 2. ročníka ZŠ, pričom v Maďarsku sa vyučuje až v 3. a 4. ročníku. Opačným prípadom je cudzí jazyk, konkrétne anglický jazyk, ktorý sa na Slovensku vyučuje od 3. ročníka. V Maďarsku sa cudzí jazyk zavádza až v 4. ročníku, pričom existuje možnosť výberu anglického alebo nemeckého jazyka.

V tejto súvislosti je však najmarkantnejším rozdielom spracovanie obsahu vzdelávacích štandardov jednotlivých predmetov. Kým vzdelávacie štandardy v Slovenskom školstve vymedzujú len charakteristiku, ciele predmetu a výkonové a obsahové štandardy, tak maďarské vzdelávacie štandardy vymedzujú okrem cieľov predmetu aj rozvoj konkrétnych kompetencií v rámci daného predmetu. Stanovujú konkrétne témy spolu s ich časovou dotáciou, výsledky vzdelávania v danej oblasti, v podobe výkonov, ktoré má žiak na konci 1.- 2. ročníka vedieť a dosiahnuť a rozvíjajúce činnosti a vedomosti. Vymedzujú konkrétne pojmy a odporúčané činnosti a úlohy. V porovnaní so slovenskými vzdelávacími štandardmi tu vidíme podrobnejšie rozpracovanie obsahu vzdelávania jednotlivých predmetov, ktoré usmerňuje a reguluje edukačnú činnosť učiteľa.

Tretia časť uvedených kurikulárnych dokumentov je odlišná. V slovenskom ŠVP ho tvorí rámcový učebný plán, stanovujúci týždennú časovú dotáciu vyučovacích predmetov v jednotlivých ročníkoch. Maďarský NAT nepredkladá časovú dotáciu vyučovacích predmetov ako samostatnú časť, uvádza ju vo vzdelávacích štandardoch. Tretiu časť maďarského NAT-u predstavuje, už vyššie spomínaný terminologický glosár.

Kľúčové kompetencie

Inovovaný štátny vzdelávací program pre 1. stupeň ZŠ stanovuje, že absolvent primárneho vzdelávania má mať „*osvojené základy čitateľskej, pisateľskej, prírodovednej, matematickej, mediálnej a kultúrnej gramotnosti, ktoré sa budú následne rozvíjať v rámci nižšieho stredného stupňa vzdelávania*“ [16]. K rozvoju týchto kompetencií má prispievať vzdelávací obsah, organizačné formy a metódy vyučovania, ako aj stimulujúce sociálno-emočné prostredie školy, rôzne aktivity organizované v škole, aj v mimovyučovacej a mimoškolskej činnosti. Žiak na

konci primárneho vzdelávania (na konci 4. ročníka) by mal disponovať nasledujúcimi kľúčovými kompetenciami:

- pozná a uplatňuje rôzne účinné techniky učenia sa;
- uvedomuje si svoje práva a povinnosti, a popritom rešpektuje práva iných;
- vyjadruje sa súvisle písomnou aj ústnou formou, v materinskom, ale aj v štátnom jazyku;
- rozumie základným slovným spojeniam v anglickom jazyku a dokáže ich používať v komunikačných situáciách;
- využíva základné matematické myslenie na riešenie praktických problémov v každodenných situáciách;
- vie používať informačné a komunikačné technológie pri učení sa, pozná riziká spojené s využívaním internetu a médií;
- pri práci s informáciami získa základy uplatňovania kritického myslenia;
- dokáže aplikovať osvojené prírodovedné a spoločenskovedné poznatky;
- rozpozna problém a premýšľa o jeho príčinách a vie navrhnúť riešenie podľa svojich vedomostí a skúseností;
- váži si seba i druhých, dokáže ústretovo komunikovať a spolupracovať;
- správa sa kultúrne, primerane okolnostiam a situáciám;
- má vzťah ku kultúrno-historickému dedičstvu, ľudovým tradíciám a umeniu, s ktorými sa stretáva vo svojom živote;
- dokáže byť tolerantný, snaží sa pochopiť druhého, pozná a toleruje jeho kultúru, tradície, spôsob života [16].

Maďarský NAT vymedzuje kľúčové kompetencie žiaka mladšieho školského veku v nasledovných oblastiach:

- komunikácia v materinskom jazyku,
- komunikácia v cudzom jazyku,
- matematické kompetencie,
- prírodovedné a technické kompetencie,
- digitálne kompetencie,
- sociálne a občianske kompetencie,
- zmysel pre iniciatívu a podnikavosť,
- kultúrne povedomie a vyjadrenie,
- kompetencie v oblasti efektívneho učenia sa [7; 10].

Ako môžeme vidieť obe krajiny vymedzujú vo svojich štátnych vzdelávacích programoch kľúčové kompetencie, ktorými by mal na vekuprimeranej úrovni žiak na konci primárneho vzdelávania disponovať. Môžeme teda povedať, že obe krajiny akcentujú edukačný proces vychádzajúci z kompetenčne orientovaného systému výchovy a vzdelávania. Odlišnosti môžeme vidieť iba vo formuláciách kľúčových kompetencií. Kým kľúčové kompetencie sú v slovenskom ŠVP formulované rozvinutejšie, tak maďarský NAT ich uvádza v rovnakom znení ako ich stanovila Európska komisia v roku 2019 [2]. Avšak z hľadiska obsahu sú vymedzené kľúčové kompetencie oboch krajín zhodné, čo značí, že výchova a vzdelávanie na primárnom stupni základnej školy rešpektuje a nadväzuje na filozofiu európskej edukačnej politiky, teda smeruje k rozvoju kľúčových kompetencií pre celoživotné vzdelávanie stanovené Európskou komisiou.

ZÁVER

Na základe vyššie uvedenej analýzy a komparácie legislatívne záväzných kurikulárnych dokumentov Slovenskej republiky a Maďarska môžeme konštatovať, že tieto dva dokumenty vykazujú určité rozdiely, ktoré ovplyvňujú celkovú edukačnú prax primárneho vzdelávania tej ktorej krajiny. Najmarkantnejšie rozdiely sú práve v spracovaní vzdelávacích štandardov jednotlivých vyučovacích predmetov. Ako sme už uviedli vzdelávacie štandardy pre primárne vzdelávanie v Maďarsku sú oproti slovenským podrobnejšie a neobsahujú len výkonové štandardy, ktoré má žiak na konci toho-ktorého ročníka dosiahnuť, ale sumarizujú aj pojmy, vymedzujúce rozsah a hĺbku preberaného učiva a načrtávajú odporúčané úlohy a činnosti realizovateľné v rámci jednotlivých tém vyučovania. Vo vzťahu k výsledkom testu DIFER, kedy získali maďarskí žiaci 1. a 2. ročníka ZŠ výrazne vyššie skóre v meraných oblastiach (počítanie na elementárnej úrovni, pojmové myslenie, pochopenie súvislostí) ako slovenskí žiaci [1], si dovoľíme predpokladať, že práve koncepcia vzdelávacích štandardov môže vplývať na úspešnosť maďarských žiakov. Nejde však len o samotnú výstavbu vzdelávacieho štandardu, ale predovšetkým o jeho prínos pre prácu učiteľa. Učiteľ na základe neho dokáže svoju vlastnú didakticko-pedagogickú prácu zefektívniť, nakoľko mu vzdelávací štandard na jednej strane určuje obsah a rozsah učiva a na strane druhej predostiera metodické inšpirácie.

Štúdia vznikla v rámci projektu KEGA č. 005UJS-4/2021 - Adaptácia a štandardizácia diagnostického nástroja DIFER na zisťovanie aktuálnej vývinovej úrovne 4-8 ročných detí.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] BORBÉLYOVÁ, D. – HAJDUNÉ HOLLÓ, K- ZENTAI, G. - JÓZSA, K. Magyarországi és szlovákiai magyar gyermekek elemi kombinatív képességének fejlődése 4-8 éves korban. In *Képzés és gyakorlat – Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia. Egy nyelvet beszélünk?: Gyermeklét és pedagógia a nyelvi, kulturális és társadalmi terek kontextusában*. Sopron: Soproni Egyetem, 2022. ISBN 978-963-334-439-2, s. 64.
- [2] EUROPEAN COMMISSION. *Key competences for lifelong learning*. Luxembourg : Publications Office of the European union, 2019. 20 p. Dostupné na internete: <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>. ISBN 978-92-76-00476-9>.
- [3] GAVORA, P. Obsahová analýza v pedagogickom výskume: Pohľad na jej súčasné podoby. In *Pedagogická orientace*. Brno: Masaryk University, 2015. vol. 25. no.3. ISSN 1211-4669.
- [4] GLAZER- ZIKUDA, M. et al. The Potential of Qualitative Content Analysis for Empirical Educational Research. In *Forum Qualitative Social Research*. Berlin: Freie, 2020, vol. 21, no. 1. ISSN 1438-5627 Dostupné online: <<https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/3443/4540>>.
- [5] HENDL, J. *Kvalitatívny výskum. Základy teórie, metódy a aplikácie*. Praha: Portál, 2016. 440 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- [6] CHRAPPÁN, M. A NAT evolúciója 2010 – 2021 között. In *Educatio*. Budapest : Akadémia Kiadó, 2022, vol. 31, no. 1. ISSN 1216-3384.
- [7] Kormányrendelet 110/2012. (VI. 4.) a Kormány rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról, 2012.
- [8] LIMING, Z. et al. 2012. Importance of Soft Skills for Education and Career Success. In *International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education*. 2012, vol. 2, no.2. Dostupné na internete:

- <https://www.researchgate.net/publication/307710561_Importance_of_Soft_Skills_for_Education_and_Career_Success>. ISSN 2042-6364.
- [9] MASON, J. *Qualitative researching*. London: Sage Publications Ltd., 2018. 275 p. ISBN 978-1-4739-1217-5.
- [10] Melléklet a 110/2012. (VI. 4.) Korm. Rendelethez.
- [11] MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. Národná klasifikácia vzdelania. Bratislava : MŠVVaŠ SR, 2018. Dostupné na internete <<https://www.minedu.sk/data/files/3772.pdf>>.
- [12] MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. Dodatok č. 11, ktorým sa mení a zosúladuje so zmenou školského zákona a vyhlášky o základnej škole štátny vzdelávací program primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy s účinnosťou od 1. septembra 2022. Bratislava : MŠVVaŠ SR, 2022. Dostupné na internete <<https://www.minedu.sk/data/att/23819.pdf>>.
- [13] NAGY, J. – JÓZSA, K. – VIDÁKOVICH, T. – FAZEKASNÉ FENYVESI, M. *DIFER Program-csomag: Diagnosztikus Fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer 4–8 évesek számára [DIFER: A Diagnostic System of Assessment and Criterion-Referenced Improvement between the Ages of 4–8.]*. Szeged: Mozaik Kiadó. 2004. ISBN: 963-697-438-1.
- [14] SKUTIL, M. et al. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. 256 p. ISBN 978-80-7367-778-7.
- [15] SILVERMAN, D. *Ako robíť kvalitatívny výskum*. Bratislava : Ikar, 2015. 328 p. ISBN 978-80-551-0904-4.
- [16] ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. *Inovovaný štátny vzdelávací program pre 1. stupeň ZŠ*. Bratislava : ŠPÚ, 2015. 27 s.
- [17] ŠVARÍČEK, R. – ŠEDOVÁ, K. *Kvalitatívni výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, s. r. o., 2007. 378 p. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [18] Zákon č. 245/2008 Z. z. ZÁKON o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2008.
- [19] Zákon č. 415/2021, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)